

Dopady **povinného předškolního
vzdělávání** na organizační a personální
zajištění a výchovně-vzdělávací činnost
mateřských škol za období 1. pololetí
školního roku 2017/2018

Tematická zpráva

Praha, květen 2018

Obsah

1	Úvod	3
2	Shrnutí hlavních zjištění	4
3	Zjištění	6
3.1	Základní údaje o dětech v povinném předškolním vzdělávání	6
3.2	Dopady povinného předškolního vzdělávání	12
3.2.1	Personální, organizační a výchovně-vzdělávací dopady	12
3.2.2	Omlouvání absencí	13
3.2.3	Ověřování očekávaných výstupů dětí v režimu individuálního vzdělávání	14
3.2.4	Adaptace nových dětí a další zjištění	15
4	Závěry	17
4.1	Pozitivní zjištění	18
4.2	Negativní zjištění	18
4.3	Doporučení	18

1 Úvod

Česká školní inspekce předkládá tematickou zprávu zaměřenou na dopady legislativní změny spočívající v ukotvení předškolního vzdělávání jako povinného na fungování, organizační a personální zajištění a výchovně-vzdělávací činnosti mateřských škol (dále i „MŠ“). Zpráva reflektuje výsledky tematické inspekční činnosti realizované podle § 174 odst. 2 písm. a), b) a d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, v období 1. pololetí školního roku 2017/2018.

Inspekční činnost byla realizována v termínu od 1. září 2017 do 31. ledna 2018 ve 427 mateřských školách navštívených v rámci komplexní inspekční činnosti.

Novela školského zákona č. 178/2016 Sb. zavedla povinné předškolní vzdělávání pro děti, které dosáhnou pátého roku věku před začátkem školního roku až do zahájení povinné školní docházky v základní škole, a to s účinností od školního roku 2017/2018. Současně mateřským školám určila povinnost přednostně přijímat děti, které před začátkem školního roku dosáhnou nejméně čtvrtého roku věku, pokud mají místo trvalého pobytu v příslušném školském obvodu¹ (tj. pro spádové mateřské školy). Podle těchto pravidel tak byly provedeny zápisy k předškolnímu vzdělávání již v květnu 2017.

Pokud zákonný zástupce dítěte, které má plnit povinné předškolní vzdělávání, zvolí jinou než spádovou školu (např. soukromou, firemní či lesní), má ředitel této školy povinnost oznámit danou skutečnost řediteli spádové školy.

Dítě může plnit povinné předškolní vzdělávání také jiným způsobem než v mateřské škole, a to formou individuálního vzdělávání, vzděláváním v přípravné třídě základní školy (pouze děti s odkladem povinné školní docházky) a ve třídě přípravného stupně základní školy speciální nebo v zahraniční škole na území České republiky. Povinné předškolní vzdělávání se nevztahuje na děti s hlubokým mentálním postižením.

Povinné předškolní vzdělávání má formu pravidelné denní docházky v pracovních dnech, a to v minimálním rozsahu nepřetržitých čtyř hodin (začátek doby je stanoven mezi 7. a 9. hod. ve školním řádu).

Na děti plnící povinné předškolní vzdělávání se nevztahuje povinnost očkování, které je jinak podmínkou přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání.

V rámci inspekční činnosti se Česká školní inspekce na dopady legislativní změny zaměřila zejména v kontextu zápisů pětiletých dětí do předškolního vzdělávání, adaptace nově přijatých pětiletých dětí do prostředí MŠ, personálních, organizačních a výchovně-vzdělávacích dopadů legislativní úpravy na chod MŠ, absence dětí v rámci povinného vzdělávání a ověřování očekávaných výstupů dětí v režimu individuálního vzdělávání. Pro zjišťování názorů a postojů ředitelů škol byly využity elektronické dotazníky. Přímou ve školách Česká školní inspekce celou problematiku systematicky posuzovala a zaznamenávala, vedeny byly také rozhovory s vedením škol a pedagogickými pracovníky a analyzována byla relevantní dokumentace (např. školní matriky, školní řády, dokumentace o přijímání k předškolnímu vzdělávání, záznamy o pokrocích dětí apod.). Stěžejní složkou inspekční činnosti pak byly hospitace, kterých bylo provedeno celkem 3 723 a během nichž byla sledována zejména adaptace nově přijatých pětiletých dětí.

¹ V případě cizinců místo pobytu, nebo děti, které jsou umístěny v tomto obvodu v dětském domově.

2 Shrnutí hlavních zjištění

Do předškolního vzdělávání se nepodařilo ve školním roce 2017/2018 zapojit všechny děti, pro něž byl poslední školní rok povinný (zhruba 3 % dětí z populačního ročníku). Často jde ale právě o děti, pro které by bylo toto vzdělávání nejvíce přínosné, protože většina z nich pochází ze sociálně a ekonomicky znevýhodněného prostředí, jež na jejich potřeby v oblasti vzdělávání nedokáže adekvátně reagovat.

Celkem plní povinný poslední rok předškolního vzdělávání formou pravidelné docházky do mateřské školy nebo do přípravné třídy základní školy, přípravného stupně základní školy speciální nebo v režimu individuálního vzdělávání bezmála 130 700 dětí (pětiletých a starších), z toho je přes 106 500 pětiletých.

Z celkového počtu dětí v MŠ tvoří pětileté a starší děti 35 %. Z toho 11 % nastoupilo nově do vykazující MŠ (bez ohledu na to, zda v uplynulém školním roce navštěvovaly jinou MŠ či nikoli). Podíl pětiletých dětí účastnících se předškolního vzdělávání je dlouhodobě velmi vysoký (navíc v posledních letech dochází do MŠ i více než 90 % dětí čtyřletých).

V souladu s demografickým trendem se od roku 2013/2014 začal počet pětiletých dětí v MŠ snižovat a současně s uvolňováním a navyšováním kapacit MŠ došlo k nárůstu podílu pětiletých dětí z populačního ročníku, které docházejí do MŠ, až na 96,4 % ve školním roce 2016/2017. V aktuálním školním roce se předškolního vzdělávání účastní 97 % pětiletých dětí. Jejich podíly se tedy zavedením povinného posledního roku oproti předchozímu školnímu roku příliš nezvýšily.

Ze zapisovaných dětí pětiletých a starších, jejichž zákonní zástupci podali žádost o zápis, bylo zapsáno 90 % dětí, 6 % žádostí o zápis bylo zamítnuto a 4 % zápisů zůstaly k 31. 5. 2017 neuzavřeny. Ze zapsaných dětí pětiletých a starších bylo 71 % ze spádového obvodu dané MŠ. U 12 % zapisovaných dětí oznámili jejich zákonní zástupci řediteli školy již při zápisu, že dítě bude vzděláváno individuálně.

V individuálním vzdělávání bylo v MŠ zapsáno necelých 1 500 dětí (1,2 % z celkového počtu dětí, tedy jak těch v režimu pravidelné docházky, tak těch individuálně vzdělávaných). V členění podle krajů sice nebyly zaznamenány žádné významné rozdíly, za zmínku však stojí fakt, že nejvyšší podíl těchto dětí byl nově zapsán v Ústeckém kraji (1,5 %). Ten patří mezi regiony s nejvyššími počty dětí nacházejících se v sociálně a ekonomicky složitějším prostředí, na něž bylo povinné předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením školní docházky cíleno především. V absolutních číslech ovšem počty dětí v individuálním vzdělávání v jednotlivých krajích představují jen desítky, maximálně stovky (nejvíce ve Středočeském kraji 227 dětí).

Podpora dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání není efektivně zajištěna a ve skutečnosti jeho stávající režim přináší pouze další administrativní zátěž pro jednotlivé MŠ. Není totiž stanoven žádný způsob ověřování dosažení požadovaných výstupů u těchto dětí, a jejich zákonní zástupci tak nemají potřebnou zpětnou vazbu. Není tedy zajištěna adekvátní podpora dětí, pro které je předškolní vzdělávání vzhledem k méně podnětnému rodinnému prostředí vhodnou příležitostí zvyšující jejich šance na školní úspěch. Způsoby ověřování se v jednotlivých školách přirozeně různí (pozorování dítěte při jednodenním pobytu v kolektivu třídy, rozhovor s dítětem a jeho zákonným zástupcem nebo komplexní ověřování, které kombinuje několik různých přístupů).

I při neuspokojivém výsledku ověřování ředitel školy nemá právo režim individuálního vzdělávání zrušit. K tomu může přistoupit jen v případě nezajištění účasti dítěte u ověření (včetně náhradního termínu) ze strany příslušného zákonného zástupce. V žádné z navštívených škol však dosud nebyl zaznamenán ani jediný případ, kdy by ke zrušení došlo.

Rodiče své děti v režimu individuálního vzdělávání zapisují kromě spádových škol zřizovaných obcí (88 %) také v soukromých a církevních školách (nezřídka jsou pro tento účel voleny lesní mateřské školy). Soukromou MŠ si zvolilo pro zápis téměř 11 % zákonných zástupců, zbytek (necelá 2 %) tak připadá na ostatní zřizovatele.

V přípravné třídě základní školy plní poslední povinný rok předškolního vzdělávání přes 3 400 dětí (2,6 % všech dětí plnících povinný poslední rok předškolního vzdělávání), tedy pouze děti s odkladem povinné předškolní docházky. A v přípravném stupni základní školy speciální je to 202 dětí.

Desetina navštívených spádových škol se podle výpovědi jejich ředitelů setkala s případy, kdy zákonný zástupce porušil povinnost přihlásit dítě k předškolnímu vzdělávání (z toho v největší míře v Karlovarském, Ústeckém a Středočeském kraji). Školy takové případy nejčastěji nahlásily zřizovateli, případně orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo se snažily zákonné zástupce dětí kontaktovat samy. Z oficiálních statistik však vyplývá, že situaci se ne vždy podařilo vyřešit a děti do předškolního vzdělávání nenastoupily.

Děti, které nově nastoupily do předškolního vzdělávání v pěti letech, byly zaznamenány přibližně v polovině navštívených MŠ. Z těchto škol uvedla necelá desetina, že se při přijímání dětí setkala s určitými problémy (např. ohledně spádovosti nebo s odvolacím řízením). Šlo především o situace, kdy ředitel školy neobdržel seznamy dětí ze spádové oblasti – ty byly následně řešeny ve spolupráci se zřizovatelem. Nejčastěji byly tyto problémy zaznamenány v Královéhradeckém kraji. Důvodem nedostatečné spolupráce mezi MŠ a obecními či městskými úřady mohla být i skutečnost, že některé obce dosud nestanovily spádový obvod pro předškolní vzdělávání dětí, které mají na území obce trvalý pobyt.

Podmínky pro uvolňování dětí ze vzdělávání a omlouvání jejich neúčasti stanovuje školní řád každé školy. Z MŠ, které mají nové děti v režimu povinného předškolního vzdělávání, řešilo dle výpovědi ředitelů problémy s nedodržením povinné docházky těchto dětí, případně s dodržováním jejího minimálního rozsahu, 12 % škol (nejvíce ve Středočeském a Karlovarském kraji). V těchto případech nejčastěji následovala zvýšená intenzita komunikace se zákonnými zástupci. Druhým nejčastějším způsobem řešení takových situací byla spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Dalším, ale již méně častým způsobem, byla spolupráce se zřizovatelem, příslušným městským nebo obecním úřadem. Ve dvou případech dítě přestalo do MŠ docházet zcela a dané školy tuto situaci řešily i s Policií ČR.

V žádné z navštívených škol nebyly vzhledem k velmi nízkému počtu nových dětí zaznamenány významnější dopady na personální podmínky (např. nutnost zvýšit počty pedagogických pracovníků) ani na organizaci školy. Ojedinele se některé MŠ začaly vracet k zavádění věkově homogenních tříd pro děti ve věku 5 – 6 let, což ale nebylo záměrem legislativní úpravy. A i přes nárůst administrativy (např. v oblasti organizace zápisů, sledování spádových dětí, sledování docházky, vymáhání pravidelné docházky, zdůvodnění absencí), pouze zhruba 5 % ředitelů hodnotilo adaptaci nových dětí spíše negativně.

Přesto se problémy s adaptací objevily (hygienické a sociální návyky), stejně jako problémy se socializací a s počátečním nepřijetím ostatními dětmi. Ojedinele byly zaznamenány problémy s platbou za stravné, kdy přestože byla situace řešena ve spolupráci s externími subjekty, zůstali zákonní zástupci dlužníky.

3 Zjištění

3.1 Základní údaje o dětech v povinném předškolním vzdělávání

Pro uvedení do problematiky posledního povinného roku předškolního vzdělávání jsou nejprve představeny údaje shrnující předchozí vývoj a aktuální stav ve školním roce 2017/2018 za celou Českou republiku (dle výkazů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, dále i „MŠMT“).

Část dětí se v minulosti předškolního vzdělávání neúčastnila a vstupovala do vzdělávacího systému až v rámci povinné školní docházky v základní škole. Předškolní vzdělávání je nicméně považováno za velmi přínosné pro rozvoj kompetencí dětí a zvyšuje jejich šance na školní úspěch na počátku vzdělávací dráhy. Předškolní období je také zásadní etapou pro rozvoj kognitivních a řečových dovedností a pravidelná docházka do MŠ pomáhá vyrovnávat rozdíly mezi dětmi, dané zejména výchovou v rodině. Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.² Vzhledem k neúčasti části dětí na předškolním vzdělávání nebylo dosud možné sledovat a podporovat jejich vývoj v předškolním období, a usilovat tak o kompenzaci případných deficitů.

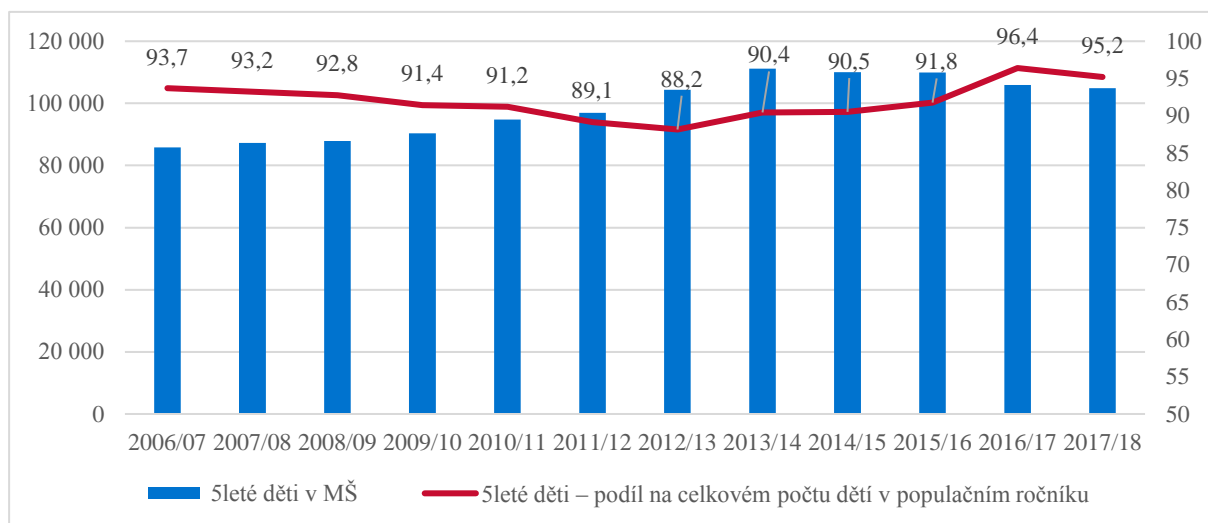
Jak vyplývá z předchozích zjištění České školní inspekce, předškolního vzdělávání v mateřských školách se v minulosti neúčastnily především děti, jejichž rodiče preferovali jiný způsob předškolní přípravy, a to buďto samostatně, popř. s pomocí prarodičů, nebo začleněním v jiných alternativních aktivitách (dětské skupiny, lesní školky a další typy zařízení, která nejsou zařazena v rejstříku škol a školských zařízení), popř. děti se zajištěnou individuální péčí chůvy. Z praktických důvodů v některých případech preferovaly neúčast dětí na vzdělávání v MŠ matky, které byly současně na mateřské/rodičovské dovolené s mladším sourozencem dítěte. K dalším významným skupinám dětí s nižší účastí na předškolním vzdělávání se řadí děti z rodin s nízkým socioekonomickým statutem (jejichž rodiče si často nejsou předností předškolního vzdělávání vědomi, nebo je k neúčasti jejich dětí vedou ekonomické důvody³), děti se zdravotními a dietetickými problémy, děti se středním a hlubokým mentálním postižením či děti cizích státních příslušníků.⁴

² Podrobné informace k úkolům předškolního vzdělávání obsahuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (úplné znění k 1. lednu 2018 dostupné na <http://www.msmt.cz/file/45304/>).

³ Konzistentní studie k této problematice ovšem zatím chybí. Pro ilustraci důvodů pro neúčast na předškolním vzdělávání je možné uvést např. dotazníkové šetření realizované v rámci studie proveditelnosti Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky (Společnost Tady a teď, o.p.s., Demografické informační centrum, o.s. Plzeň 2015) mezi matkami se sociálně znevýhodněných oblastí Kraslicka, Sokolovska, Ostrovska a Karlovarska, kdy 41 % respondentek uvedlo, že alespoň jedno dítě do MŠ posílá, 33 % by o docházku dítěte do MŠ mělo zájem, 26 % dotazovaných matek děti do MŠ neposílá a nemají o docházku zájem. Hlavními bariérami byly platby za „školkovné“ a stravné, v nižší míře také obtížné financování dalších aktivit dětí v MŠ (výlety, focení, náklady na oblečení) a s ním spojená očekávaná stigmatizace dětí, 40 % respondentek se obávalo reakce ostatních dětí a rodičů na přítomnost romského dítěte. Další praktickou bariérou je přítomnost více malých dětí v rodině, kdy docházka jednoho dítěte do MŠ organizaci dne matkám spíše komplikuje, než usnadňuje. Celá studie proveditelnosti je dostupná na http://tadyated.org/wp-content/uploads/2015/10/studie_1_final.pdf.

⁴ Pro srovnání zastoupení těchto dětí v populaci je možné uvést údaje ze základního vzdělávání, kde podíl zdravotně postižených žáků představuje ve školním roce 2017/2018 přibližně 10 % žáků (tento podíl je relativně stabilní). Zdravotně postižené děti se mohou účastnit na předškolním vzdělávání formou integrace do běžných tříd nebo docházkou do speciálních tříd (§ 16 odst. 9 školského zákona). Žáků s hlubokým mentálním postižením, na které se vztahuje výjimka z povinného předškolního vzdělávání, je ve školním roce v základním vzdělávání 28 (tj. 0,003 % všech žáků).

Graf č. 1 Počet pětiletých dětí v MŠ a jejich podíl (v %) na celkovém počtu dětí v populačním ročníku (MŠMT – Vývojová ročenka školství 2006/2007 – 2017/2018⁵)



Z grafu č. 1 je patrné, že vzhledem k demografickému vývoji počet pětiletých dětí v mateřských školách v uplynulých letech až do školního roku 2013/2014 stoupal, zároveň v tomto období ovšem docházelo k postupnému snižování či stagnaci podílu pětiletých dětí z populačního ročníku, které se vzdělávání v MŠ účastnily. Tento podíl dočasně klesl pod 90 % v letech 2011/2012 a 2012/2013. Pravděpodobnou hlavní příčinou byla nedostatečná kapacita MŠ v některých regionech v tomto období. V souladu s novým demografickým trendem se od roku 2013/2014 počet pětiletých dětí v MŠ naopak začal snižovat a současně s uvolňováním a navyšování kapacit MŠ došlo k nárůstu podílu pětiletých dětí v populačním ročníku, které se účastnily vzdělávání v MŠ, až na 96,4 % ve školním roce 2016/2017. Dlouhodobě je však podíl pětiletých dětí účastnících se předškolního vzdělávání velmi vysoký.

V minulosti bylo také možné sledovat rozdíly v účasti pětiletých dětí na předškolním vzdělávání mezi jednotlivými kraji ČR. Ke krajům s vyšší účastí těchto dětí tak patřil např. kraj Královéhradecký či Zlínský, naopak nižší účast dětí na vzdělávání v MŠ bylo možné sledovat v kraji Karlovarském, Ústeckém a také v Praze. Ke specifickým Karlovarského a Ústeckého kraje dále patřil nezanedbatelný podíl pětiletých dětí, které docházely do přípravných tříd základních škol⁶ a přípravného stupně základních škol speciálních (ve školním roce 2016/2017 v obou těchto krajích přibližně 5 % z populačního ročníku pětiletých dětí v rámci kraje). Pro dokreslení situace je připojena tabulka č. 1 sledující vývoj podílu pětiletých dětí v předškolním vzdělávání v členění podle krajů. V této tabulce jsou započítány i děti v přípravných třídách základních škol a v přípravném stupni základních škol speciálních. Pro zpřesnění údajů byl dále proveden přepočítání pětiletých dětí v populačním ročníku k datu 31. srpna daného roku (školský zákon vztahuje povinnost předškolního vzdělávání na děti, které dosáhnou pátého roku věku před začátkem školního roku, tj. k 31. srpnu)⁷.

⁵ Graf zachycuje pouze děti docházející do MŠ. Nejsou započítány pětileté děti, které v minulosti docházely do přípravné třídy základní školy nebo přípravného stupně základní školy speciální (v posledních letech šlo o cca 1,4 % populačního ročníku). Nejsou započítány děti v režimu individuálního vzdělávání.

⁶ Přípravné třídy základní školy jsou zřizovány pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Od školního roku 2017/2018 je současně podmínkou zařazení do přípravné třídy povolení odkladu povinné školní docházky, vzdělávání dětí v přípravných třídách proto prakticky přestalo být alternativou předškolního vzdělávání pro pětileté děti.

⁷ Vzhledem k demografickému vývoji začal počet pětiletých dětí v posledních letech meziročně klesat, běžně používaný údaj o počtu dětí v populačním ročníku k 31. prosinci se proto mírně liší od údaje přepočítaného na stav k 31. srpnu.

Tabulka č. 1 Podíl dětí z populačního ročníku pětiletých (přepočten na stav k 31. 8. daného roku) v předškolním vzdělávání v letech 2015/2016 - 2017/2018 podle krajů (v %)⁸

Školní rok	ČR	Praha	Středočeský	Jihočeský	Plzeňský	Karlovarský	Ústecký	Liberecký	Královéhradecký	Pardubický	Vysočina	Jihomoravský	Olomoucký	Zlínský	Moravskoslezský
15/16	92,8	90,0	91,5	94,0	94,8	91,1	87,9	93,1	96,9	93,9	95,6	94,1	94,9	96,1	92,0
16/17	95,0	91,8	94,4	96,6	94,9	87,4	91,1	93,6	95,7	96,1	98,5	96,2	98,8	99,5	96,1
17/18	95,5	93,3	94,2	96,4	95,7	92,3	91,7	97,5	98,6	97,0	99,3	96,6	95,3	98,8	95,4

Také ve školním roce 2017/2018 je zřejmá nižší účast pětiletých dětí na předškolním vzdělávání v Karlovarském a Ústeckém kraji. Relativně nízká je také účast pětiletých dětí na vzdělávání v Praze a ve Středočeském kraji.

Docházka do mateřské školy je dlouhodobě vysoká také u dětí tříletých a čtyřletých. V posledních letech dochází do MŠ více než 90 % populačního ročníku i u dětí čtyřletých.

Tabulka č. 2 Tříleté a čtyřleté děti v MŠ – vývoj podílu na celkovém počtu dětí v populačním ročníku ve školních letech 2006/2007 až 2017/2018 (v %)⁹

Věk	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18
3leté	76,6	75,3	76,5	76,1	75,6	75,3	75,2	77,2	84,1	82,5	83,9	82,1
4leté	90,7	90,9	89,4	88,3	86,7	84,4	86,9	87,4	89,4	94,4	91,0	91,5

V následující tabulce jsou uvedeny počty dětí, jejichž zákonní zástupci podali žádost o zápis k předškolnímu vzdělávání v květnu 2017.¹⁰ Jde tak o děti, které dosud nebyly zapsány v mateřské škole, nebo byly zapsány v jiné mateřské škole a jejich zákonný zástupce je přihlásil do nové školy.¹¹

⁸ Údaje Českého statistického úřadu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, výpočet České školní inspekce. Včetně dětí v přípravných třídách základních škol a přípravném stupni základních škol speciálních. Nezahrnuje děti v režimu individuálního vzdělávání.

⁹ MŠMT – Vývojová ročenka školství 2006/2007 – 2016/2017, výpočet za rok 2017/2018 provedla Česká školní inspekce.

¹⁰ Údaje z výkazu o zápisu k předškolnímu vzdělávání v mateřské škole podle stavu k 31. 5. 2017.

¹¹ Výkaz o zápisu k předškolnímu vzdělávání však neumožňuje oddělit pouze „nové“ děti, tj. děti, které dosud nebyly zapsány v žádné mateřské škole a nastoupí do předškolního vzdělávání prvním rokem.

Tabulka č. 3 Zápisy k předškolnímu vzdělávání v mateřské škole (MŠMT) – podle stavu k 31. 5. 2017

Počet dětí	Celkem v MŠ	5leté a starší (celkem)	Z toho 5leté	Z toho 6leté	Z toho starší 6 let
Zapisované	148 593	12 886	10 889	1 975	22
Zapsané	103 290	11 566	9 820	1 728	18
Ze spádového obvodu	81 166	8 253	7 140	1 105	8
Oznámení o individuálním vzdělávání	1 421	1 421	1 227	194	0
Zamítnuté žádosti o zápis	36 914	780	662	117	1
Zamítnuté žádosti spádových dětí	22 367	174	146	27	1
Neuzavřený zápis	8 389	539	407	129	3

Ze zapisovaných dětí pětiletých a starších, jejichž zákonní zástupci podali žádost o zápis, bylo zapsáno 89,8 % dětí, 6,1 % žádostí o zápis bylo zamítnuto¹² a 4,2 % zápisů zůstalo neuzavřeno¹³. Ze zapsaných dětí pětiletých a starších bylo 71,4 % ze spádového obvodu mateřské školy. U 12,3 % zapsaných dětí oznámili zákonní zástupci řediteli školy již při zápisu, že dítě bude vzděláváno individuálně.¹⁴

Z celkového počtu dětí v mateřských školách ve školním roce 2017/2018 tvoří děti v posledním roce (pětileté a starší děti) 34,6 %. Z toho 10,5 % dětí nově nastoupilo ve školním roce 2017/2018 do vykazující mateřské školy (bez ohledu na to, zda v uplynulém školním roce navštěvovaly jinou mateřskou školu či nikoli).

Následující tabulka uvádí počty dětí, které nastoupily do předškolního vzdělávání v září 2017.

¹² Počet zamítnutých žádostí vyplývá především z naplněných kapacit mateřských škol, v mnoha případech do té míry, že je využita výjimka (dle § 23 odst. 5 školského zákona) umožňující navýšení počtu dětí ve třídě až na 28. Počet zamítnutých žádostí je také ovlivněn tím, že někteří rodiče podávají žádosti o zápis jednoho dítěte současně na více škol.

¹³ Jde o děti, u nichž ředitel školy k datu zaslání výkazu 31. 5. 2017 nevydal rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání, tj. děti, které se dostavily k zápisu, ale ředitel školy o jejich zápisu ještě nerozhodl (bylo pozastaveno správní řízení). Přerušit správní řízení musí správní orgán (ředitel školy) v případě, že žádost neobsahuje předepsané náležitosti (§ 64 správního řádu). Tato skutečnost může nastat při žádosti o přijetí dítěte se zdravotním postižením, kdy k žádosti chybí přílohy – doporučení příslušného školského poradenského zařízení a doporučení odborného lékaře – nebo chybí doklad podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Protože by ředitel školy nestihl zákonem stanovenou lhůtu pro vydání rozhodnutí (30 dnů), přeruší správní řízení na dobu nezbytně nutnou, která je zapotřebí k odstranění důvodů přerušení (školské poradenské zařízení a odborný lékař dodají svá stanoviska). O ukončení přerušení řízení vyrozumí ředitel školy účastníky řízení a provede o tom záznam do spisu.

¹⁴ Zákonný zástupce má povinnost oznámit individuální vzdělávání dítěte nejpozději tři měsíce před počátkem školního roku. V oznámení uvádí mj. důvody pro individuální vzdělávání dítěte. V předškolním vzdělávání, na rozdíl od vzdělávání základního, nejsou pro individuální vzdělávání dítěte stanoveny požadavky na dosažené vzdělání vzdělávající osoby ani další podmínky vzdělávání a není k němu potřeba vyjádření školského poradenského zařízení. Zákon nedává řediteli školy možnost individuální vzdělávání předškoláka nepovolit.

Tabulka č. 4 Počet dětí celkem a v posledním roce předškolního vzdělávání v MŠ (MŠMT) – podle stavu k 30. 9. 2017

Počet dětí	Celkem v MŠ	5leté a starší (celkem)		Z toho 5leté		Z toho 6leté		Z toho starší 6 let	
		Celkem	Z toho nové*	Celkem	Z toho nové*	Celkem	Z toho nové*	Celkem	Z toho nové*
Celkem	362 756	125 613	13 159	104 901	11 092	20 577	2 033	135	34
Z toho třídy zřiz. podle § 16 odst. 9 ŠZ	7 074	4 201	825	2 402	506	1 781	311	18	8

* Děti, které nově nastoupily do MŠ ve školním roce 2017/2018 (bez ohledu na to, zda v uplynulém školním roce navštěvovaly jinou mateřskou školu či nikoli).

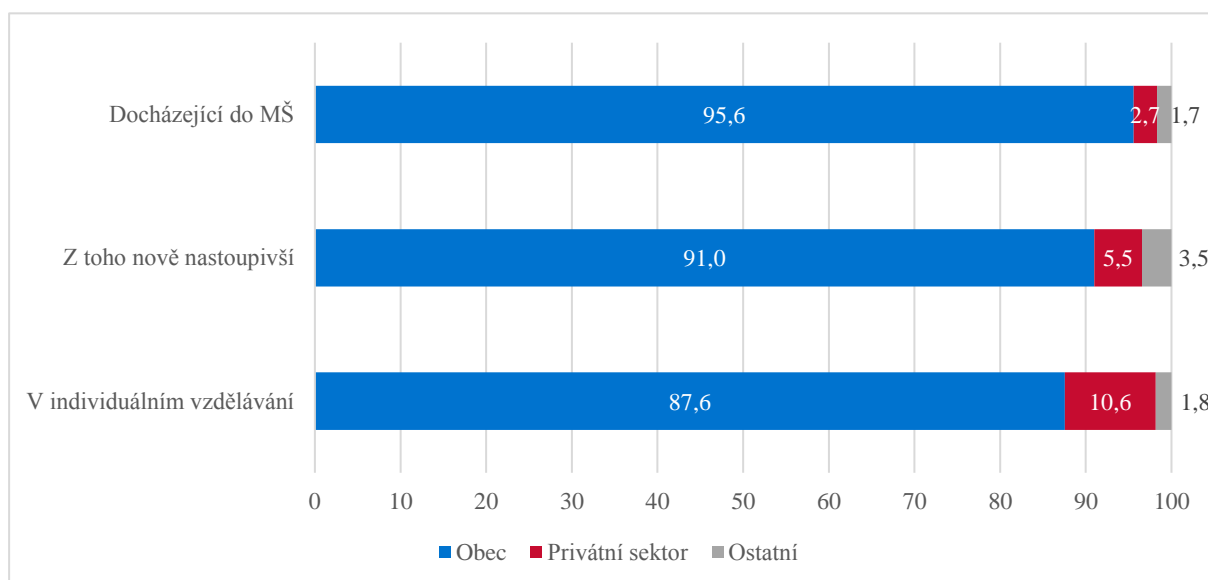
V individuálním vzdělávání bylo v MŠ navíc zapsáno 1 464 dětí, tyto děti se však nezapočítávají do celkového počtu dětí v mateřské škole a současně ani do nejvyššího povoleného počtu dětí uvedeného v rejstříku škol a školských zařízení. Ředitel školy však musí počítat s pravidelnou denní docházkou takového dítěte v případě ukončení individuálního vzdělávání, což komplikuje organizační rovinu fungování MŠ a uměle snižuje disponibilní kapacitu.

Děti v individuálním vzdělávání tvořily 1,2 % z celkového počtu dětí v posledním roce předškolního vzdělávání v mateřských školách (tj. součet dětí zapsaných v MŠ v režimu pravidelné docházky + individuálně vzdělávané děti). V členění podle krajů nebyly zaznamenány významné rozdíly – nejvyšší podíl dětí v individuálním vzdělávání byl zapsán v Ústeckém kraji (1,5 %), Praze (1,4 %) a Pardubickém kraji (1,3 %). Naopak nejméně jich bylo v Kraji Vysočina (0,8 %) a v Olomouckém a Libereckém kraji (0,9 %). Povinné předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením školní docházky cílí zejména na děti v sociálně a ekonomicky složitějším prostředí (např. Ústecký kraj). Podíl individuálně vzdělávaných dětí, tedy dětí, které pravidelně nenavštěvují MŠ, však právě v kraji Ústeckém není nižší. V absolutních číslech ovšem počty dětí v individuálním vzdělávání v jednotlivých krajích představují jen desítky, maximálně stovky (nejvíce ve Středočeském kraji: 227 dětí).

Režim individuálního vzdělávání využívají především rodiče, kteří pro své děti raději volí domácí vzdělávání či alternativu k běžné docházce do MŠ v podobě zařízení nezapsaných do rejstříku škol a školských zařízení (např. dětské skupiny), případně je pro ně důvodem problematická doprava do spádové školy. Možnost individuálního vzdělávání je jednou z možných variant zajištění práva rodičů na volbu vhodného způsobu vzdělávání a výchovy dětí, s nímž zákon počítá. Současná legislativní úprava individuálního vzdělávání je ovšem nekonzistentní s celkovým záměrem zavedení posledního povinného roku předškolního vzdělávání, protože neumožňuje zabývat se vhodností a přínosností režimu individuálního vzdělávání pro jednotlivé děti, neboť zákonní zástupci mají v tomto ohledu jen oznamovací povinnost (není zde povolovací režim jako v případě základního vzdělávání). MŠ není oprávněna zkoumat, zda má dítě k individuálnímu vzdělávání zajištěny vhodné podmínky, zda jsou osoby poskytující vzdělávání samy adekvátně vzdělány či zda je pětileté dítě, které do režimu individuálního vzdělávání vstupuje, na svůj věk přiměřeně zralé. Není stanoven způsob ověřování dosahování požadovaných výstupů u těchto dětí a při neuspokojivém výsledku ověřování požadovaných výstupů nemá ředitel školy pravomoc režim individuálního vzdělávání zrušit. Podpora dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání není efektivně zajištěna a ve skutečnosti režim individuálního vzdělávání tak, jak je v případě MŠ nastaven, přináší pouze další administrativní zátěž pro jednotlivé mateřské školy.

Podrobnější členění mateřských škol podle zřizovatele naznačuje, že rodiče své děti v režimu individuálního vzdělávání zapisují také v soukromých a církevních školách a nikoliv jen spádových školách (nezřídka jsou pro tento účel voleny lesní mateřské školy).

Graf č. 2 Pětileté a starší děti v MŠ a děti v režimu individuálního vzdělávání v členění podle zřizovatele MŠ ve školním roce 2017/2018 (výkaz o mateřské škole MŠMT) – podíl dětí (v %)



Graf č. 2 ukazuje na relativní oblibu soukromých mateřských škol u zákonných zástupců dětí, které se vzdělávají v režimu individuálního vzdělávání. Soukromou mateřskou školu si zvolilo pro zápis dítěte téměř 11 % zákonných zástupců těchto dětí. I pro režim individuálního vzdělávání tedy zákonní zástupci v řadě případů volí školu, která je jim osobně bližší, a nespolehnou se na školu spádovou. Podle dílčích zjištění z inspekční činnosti se často jedná o děti, které navštěvovaly danou soukromou MŠ už i v minulých letech (např. z důvodu menších kolektivů či alternativního přístupu ke vzdělávání) a v posledním roce vzdělávání zákonní zástupci využili nové možnosti požádat o individuální vzdělávání (tedy neúčastnit se kolektivního vzdělávání vůbec – např. z důvodu požadavků na minimální povinný rozsah vzdělávání).

Jak již bylo uvedeno, kromě individuálního vzdělávání lze povinné předškolní vzdělávání plnit také v přípravné třídě základní školy (pouze děti s odkladem povinné předškolní docházky) nebo přípravném stupni základní školy speciální – v přípravné třídě plní ve školním roce 2017/2018 poslední povinný rok předškolního vzdělávání 3 407 dětí (2,6 % všech dětí plnících povinný poslední rok předškolního vzdělávání) a v přípravném stupni základní školy speciální 202 dětí.

Celkem tak plnilo povinný poslední rok předškolního vzdělávání formou pravidelné docházky do mateřské školy nebo do přípravné třídy základní školy či přípravného stupně základní školy speciální nebo v režimu individuálního vzdělávání 130 686 dětí (pětiletých a starších), z toho bylo 106 515 pětiletých.

I přes zavedení povinného předškolního vzdělávání se některé mateřské školy potýkaly se situacemi, kdy někteří zákonní zástupci své děti do MŠ i přes zákonnou povinnost nepřihlásili (podrobněji dále v textu). Podle údajů MŠMT se ve školním roce 2017/2018 předškolního vzdělávání účastní 97 % pětiletých dětí¹⁵. Již v minulosti se však předškolního vzdělávání

¹⁵ <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/predskolniho-vzdelavani-se-ucastni-97-procent-petiletých>.

v mateřských školách účastnil vysoký podíl dětí v populačním ročníku – např. ve školním roce 2016/2017 to bylo 96,4 % pětiletých dětí. Účast pětiletých dětí na předškolním vzdělávání se tedy zavedením povinného posledního roku oproti předchozímu školnímu roku příliš nezvýšila. Zvýšení účasti na předškolním vzdělávání se projevilo již ve školním roce 2016/2017 u čtyřletých dětí – pravděpodobně z důvodu uvolnění kapacit MŠ (z předškolního vzdělávání odešly nejsilnější ročníky populační vlny) nebo navýšení kapacit ze strany zřizovatelů (přistavba nových škol a tříd). Možný je i dopad příznivé ekonomické situace (pro rodiče po rodičovské dovolené je snazší nalézt vhodné zaměstnání a sladit rodinný a pracovní život, tj. stoupá poptávka po předškolním vzdělávání).

Z mateřských škol navštívených Českou školní inspekcí se přibližně v polovině z nich vzdělávaly děti, které nově nastoupily do mateřské školy (tj. mateřskou školu v minulosti nenavštěvovaly), a plnily tak povinný poslední rok předškolního vzdělávání. Z těchto škol k 30. 9. 2017 vykazovalo děti v individuálním vzdělávání přibližně 14 % mateřských škol. V průběhu 1. pololetí pak přibylo dalších 6 % škol, ve kterých se vzdělávaly děti v režimu individuálního vzdělávání (ve většině případů šlo o jedno dítě na školu). Současně v 16 školách (tj. 3,7 % z celkového počtu navštívených škol) součet dětí vzdělávaných v denním režimu a dětí vzdělávaných v režimu individuálního vzdělávání převyšoval nejvyšší počet dětí uvedený v rejstříku škol a školských zařízení. I v těchto školách však ředitel školy musí počítat s možností pravidelné denní docházky individuálně vzdělávaných dětí v případě zrušení individuálního vzdělávání (ať již ze strany zákonného zástupce, nebo ze strany ředitele školy). Ředitel školy by pak musel situaci řešit žádostí o povolení výjimky z nejvyššího počtu dětí, navýšením kapacity školy nebo jiným způsobem tak, aby docházku těchto dětí zajistil.

3.2 Dopady povinného předškolního vzdělávání

3.2.1 Personální, organizační a výchovně-vzdělávací dopady

V žádné z navštívených škol nebyly vzhledem k velmi nízkému počtu nových dětí zaznamenány významnější dopady na personální podmínky (např. nutnost zvýšit počty pedagogických pracovníků) ani na organizaci školy. Ojedinele se některé mateřské školy začaly vracet k zavádění věkově homogenních tříd pro děti ve věku 5–6 let, což nebylo záměrem legislativní úpravy.

Desetina navštívených spádových škol se podle výpovědi jejich ředitelů setkala s případy, kdy zákonný zástupce porušil povinnost přihlásit dítě k povinnému předškolnímu vzdělávání (z toho v největší míře v Karlovarském, Ústeckém a Středočeském kraji). Vzhledem ke skutečnosti, že tyto situace byly pro školy zcela nové, postrádali ředitelé škol vodítko pro to, jak tyto případy řešit. Školy takové případy nejčastěji nahlásily zřizovateli, případně orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo se snažily zákonného zástupce daných dětí kontaktovat samy. Z údajů MŠMT o míře účasti pětiletých dětí na předškolním vzdělávání však vyplývá, že situaci se ne vždy podařilo vyřešit a děti do předškolního vzdělávání nenastoupily.¹⁶

Česká školní inspekce se dále zabývala situací v mateřských školách, do kterých nově nastoupily pětileté děti. Část populačního ročníku nastupovala do předškolního vzdělávání v pěti letech i v minulosti, je proto potřeba předpokládat, že část nově nastoupivších pětiletých dětí by do předškolního vzdělávání vstoupila i bez zavedení povinného předškolního vzdělávání. Děti, které nově nastoupily do předškolního vzdělávání v pěti letech, byly zaznamenány přibližně v polovině navštívených mateřských škol. Z těchto škol uvedla necelá desetina (9,7 %), že se při přijímání dětí do povinného předškolního vzdělávání setkala

¹⁶ Nepřihlášení dítěte nebo zanedbání péče o povinné předškolní vzdělávání je považováno za přestupek, za který hrozí až pětitisícová pokuta. Přestupky projednává obecní úřad obce s rozšířenou působností.

s určitými problémy (např. ohledně spádovosti, s odvolacím řízením apod.). Šlo především o situace, kdy ředitel školy neobdržel seznamy dětí ze spádové oblasti – tyto případy byly následně řešeny ve spolupráci se zřizovatelem. Povinnost obecního úřadu obce, na jejímž území je školský obvod mateřské školy, poskytnout škole s dostatečným předstihem před termínem zápisu seznam dětí, kterých se povinné předškolní vzdělávání týká, je zakotvena v § 34 odst. 4 školského zákona. Seznam musí obsahovat jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a adresu místa trvalého pobytu dítěte, v případě cizince místo pobytu dítěte.

Nejčastěji byly tyto problémy zaznamenány v Královéhradeckém kraji. Důvodem nedostatečné spolupráce mezi MŠ a obecními či městskými úřady mohla být i skutečnost, že některé obce dosud nestanovily spádový obvod pro předškolní vzdělávání dětí, které mají na území obce trvalé bydliště.¹⁷

3.2.2 Omlouvání absencí

Se zavedením povinnosti předškolního vzdělávání dětí je spojena povinnost dodržovat stanovený povinný rozsah vzdělávání a omlouvat absence dětí. Podmínky pro uvolňování dětí ze vzdělávání a omlouvání jejich neúčasti stanovuje školní řád každé školy.¹⁸ Omlouvání absencí dětí plnících povinné předškolní vzdělávání probíhalo v navštívených školách nejčastěji formou omluvných listů. Zápisu do omluvného listu často předcházela informace od zákonného zástupce (telefonicky, SMS zprávou, e-mailem nebo osobně). V mnoha mateřských školách byl omluvný list uložen u učitele/učitelky, případně v šatně (pokud však jsou omluvné listy v šatnách volně přístupné, není zajištěna ochrana osobních údajů podle § 13 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů), a byl vyplněn až po návratu dítěte do školy. V ojedinělém případě byla testována aplikace v mobilním telefonu.

Ředitel školy je oprávněn požadovat doložení důvodů nepřítomnosti dítěte. V převážné většině mateřských škol však nevznikaly v souvislosti s omlouváním absencí dětí situace, které by bylo potřeba dále řešit. V případech, kdy školy ověřovaly důvody nepřítomnosti dítěte, tak činily především dotazem na zákonného zástupce (lékařské potvrzení nebylo požadováno). Pokud zákonný zástupce důvody nedoložil (má povinnost tak učinit nejpozději do tří dnů ode dne výzvy), byla situace dále řešena, přičemž v některých případech byl po neúspěšné komunikaci se zákonnými zástupci kontaktován orgán sociálněprávní ochrany dětí.

Jak bylo uvedeno v úvodu, povinné předškolní vzdělávání má formu pravidelné denní docházky v pracovních dnech v rozsahu čtyř souvislých hodin denně, přičemž ředitel školy stanoví ve školním řádu začátek povinné doby mezi 7. a 9. hodinou. Ve dvou krajích (v Královéhradeckém a v Praze) byly v některých z navštívených škol zaznamenány problémy s dodržováním včasných příchodů, a tím docházelo k ohrožení stanoveného povinného rozsahu vzdělávání.

Z mateřských škol, které mají nové děti v režimu povinného předškolního vzdělávání, řešilo dle výpovědí ředitelů problémy s dodržováním povinné docházky těchto dětí, případně

¹⁷ Působnost obce v oblasti předškolního vzdělávání upravuje § 179 školského zákona. Obec zajišťuje podmínky pro předškolní vzdělávání dětí tím, že zřídí mateřskou školu, nebo zajistí předškolní vzdělávání dětí v mateřské škole zřizované jinou obcí či svazkem obcí. Pokud je v obci jedna mateřská škola zřízená obcí, tvoří školský obvod území obce. Školské spádové obvody mateřských škol se stanovují obdobně jako u škol základních. Pokud je v obci více mateřských škol zřizovaných obcí, stanoví obec školské obvody závaznou vyhláškou. Je-li na území svazku obcí jedna mateřská škola nebo více mateřských škol zřízených svazkem obcí nebo dojde-li k dohodě několika obcí o vytvoření společného školského obvodu jedné nebo více mateřských škol zřizovaných některou z těchto obcí, stanoví každá z dotčených obcí obecně závaznou vyhláškou příslušnou část školského obvodu.

¹⁸ Na problematiku omlouvání absencí reagovalo MŠMT v září 2017 –

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/zpusob-omlouvani-deti-v-ms-urcuje-nadale-skolni-rad>.

dodržováním jejího minimálního rozsahu, 12 % škol (nejvíce ve Středočeském a Karlovarském kraji). V těchto případech nejčastěji následovala zvýšená intenzita komunikace se zákonnými zástupci. Druhým nejčastějším způsobem řešení takových situací byla spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Dalším, ale již méně častým způsobem, byla spolupráce se zřizovatelem, příslušným městským nebo obecním úřadem.

Česká školní inspekce zaznamenala v některých případech nestandardní chování některých zákonných zástupců – tyto situace však můžeme označit spíše za počáteční neporozumění právní úpravě, nikoliv za systémový problém. Např. v Praze se Česká školní inspekce setkala se situací, kdy byla povinná předškolní docházka obcházena z důvodu paralelní docházky dítěte do školy nezapsané v rejstříku škol a školských zařízení. Pro tyto případy však bylo umožněno individuální vzdělávání, které měli zákonní zástupci škole oznámit. Opačná situace byla zaznamenána v Olomouckém kraji, kdy ve dvou případech dítě pravidelně docházelo do lesní mateřské školy, zatímco bylo evidováno jako dítě v režimu individuálního vzdělávání ve spádové škole. V případě, že byla lesní mateřská škola zapsána v rejstříku škol a školských zařízení, stačilo oznámení ředitele lesní školy řediteli spádové školy, a tyto děti nemusely být zařazeny v režimu individuálního vzdělávání.

3.2.3 Ověřování očekávaných výstupů dětí v režimu individuálního vzdělávání

Podle § 34 b) školského zákona doporučuje ředitel MŠ zákonnému zástupci dítěte, které je individuálně vzděláváno, oblasti, v nichž má být dítě vzděláváno. Tyto oblasti vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále i „RVP PV“). Mateřská škola ověří úroveň osvojování očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech a případně doporučí zákonnému zástupci další postup při vzdělávání; způsob a termíny ověření, včetně náhradních termínů, stanoví školní řád tak, aby se ověření uskutečnilo v období od 3. do 4. měsíce od začátku školního roku. Zákonný zástupce dítěte je povinen zajistit účast dítěte u ověření. Ředitel mateřské školy, kam bylo dítě přijato k předškolnímu vzdělávání, ukončí individuální vzdělávání dítěte, pokud zákonný zástupce dítěte účast dítěte u ověření nezajistil, a to ani v náhradním termínu (jiný důvod pro ukončení individuálního vzdělávání dítěte legislativa nepřipouští, a to ani v situaci, kdy dítě prokáže při ověřování očekávaných výstupů nedostatečné znalosti či dovednosti).

Způsob ověření dosahování očekávaných výstupů dětí v povinném předškolním vzdělávání, které byly vzdělávány v režimu individuálního vzdělávání, není stanoven, a v praxi se také podle zjištění České školní inspekce přístupy k ověřování dosahování očekávaných výstupů v jednotlivých školách různily. Zatímco v některých školách proběhlo ověřování pouze ve formě pozorování dítěte při jednodenním pobytu v kolektivu třídy či rozhovorem se zákonným zástupcem a dítětem (v některých případech vycházel z Desatera pro rodiče dětí předškolního věku¹⁹), jinde nabývalo podoby komplexního ověřování, které kombinovalo několik různých přístupů – kromě rozhovoru a sledování hry dítěte mezi ně patřilo např. portfolio dítěte (např. výtvarné práce, fotografie aktivit, pracovní listy apod.), didaktické hry ověřující vzdělávací oblasti dle RVP PV či vyplnění pracovních listů.

Ve většině krajů nebyly s ověřováním dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání spojeny žádné organizační problémy. Pouze v některých školách navštívených v Pardubickém kraji a v Praze komplikoval organizaci tohoto ověřování nedostatek volných prostor (např. oddělená místnost, kterou by bylo možné využít). Ředitelé

¹⁹ Materiál MŠMT Desatero pro rodiče dětí předškolního věku je určen rodičům dětí, kteří se zajímají o vzdělávání svého dítěte a vítají přehled základních dovedností, které má dítě mít před vstupem do základní školy. Materiál je dostupný na <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku>.

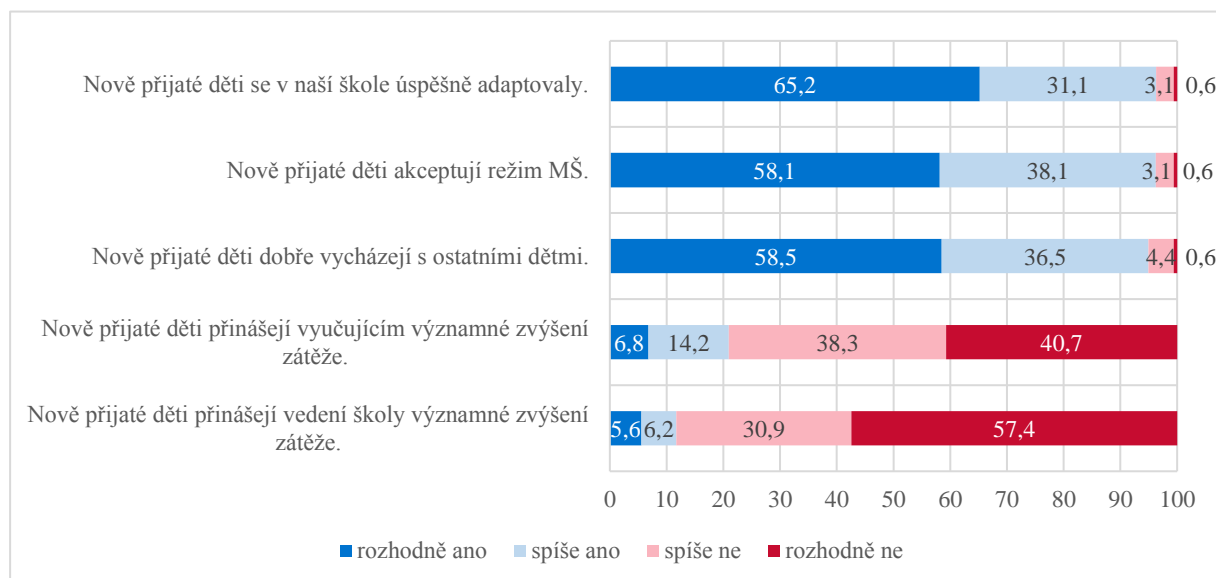
škol v těchto případech většinou zajistili tříde program mimo budovu mateřské školy, nebo třídy při menším počtu docházejících dětí spojili.

V žádné z navštívených škol dosud nebyl zaznamenán případ, kdy by došlo ke zrušení individuálního vzdělávání dítěte ředitelem školy (z důvodu nezajištění účasti dítěte u ověřování úrovně osvojování očekávaných výstupů v oblastech podle RVP PV, které je, jak již bylo uvedeno, jediným možným důvodem pro zrušení individuálního vzdělávání ze strany školy).

3.2.4 Adaptace nových dětí a další zjištění

Ředitelé škol na základě dotazníku hodnotili dopady posledního povinného roku předškolního vzdělávání z hlediska nově nastoupivších dětí – jejich adaptace, začlenění do dětského kolektivu či případné zátěže pro mateřskou školu. Podrobnosti ukazuje následující graf.

Graf č. 3 Nové děti v MŠ – podíl škol (v %)



Adaptace nově přijatých dětí, ať již na školu celkově, na režim školy, nebo na dětský kolektiv, byla řediteli škol hodnocena převážně pozitivně (přibližně ve třech pětinách škol o tom byli ředitelé rozhodně přesvědčeni). S dílčími výhradami, přesto stále kladně, hodnotila jejich adaptaci zhruba jedna třetina ředitelů. Pouze malý podíl ředitelů (přibližně 4–5 %) hodnotil adaptaci nových dětí (spíše) negativně. Určité adaptační obtíže jsou zpočátku u dětí přijímaných do předškolního vzdělávání běžné, bez ohledu na věk dětí. Ve většině škol v důsledku dalšího přijímání pětiletých dětí větší problémy nevznikají. Nárůst takto přijatých dětí nebyl nijak podstatný a školy jsou obecně na přijímání nových dětí připraveny.

V některých školách však vzhledem k lokálním podmínkám mohou vznikat situace, které pro školy představují zvýšenou zátěž. V určitých případech byly ve školách, ve kterých byl v důsledku zavedení povinného předškolního vzdělávání zaznamenán nárůst počtu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu odlišného kulturního prostředí nebo jiných životních podmínek, u některých dětí zaznamenány problémy s pravidelnou docházkou, vysokým počtem omluvených absencí a omlouváním nepřítomnosti dětí. Ve dvou případech dítě přestalo do mateřské školy docházet zcela (školy tuto situaci řešily s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a Policií ČR, ale do doby konání inspekční činnosti se docházku dítěte do MŠ nepodařilo zajistit). Kromě problémů s docházkou byla v některých případech zjištěna také problematická adaptace (hygienické a sociální návyky), socializace a počáteční nepřijetí ostatními dětmi. Ojedinele byly zaznamenány problémy s platbou za stravné, kdy

přestože byla situace řešena ve spolupráci s externími subjekty, zůstali zákonní zástupci dlužníky.

Česká školní inspekce zaznamenala během sledovaných činností výskyt problematických situací vyvolaných dětmi, které nově nastoupily do povinného předškolního vzdělávání, pouze v minimální míře. Jednalo se o problémy se začleněním do kolektivu, s chováním a dodržováním pravidel. Děti vyžadovaly ve zvýšené míře individuální přístup.

S docházkou dětí, u kterých MŠ identifikovala, že pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, se Česká školní inspekce setkala v navštívených školách v 10 ze 14 krajů (nejvíce v Karlovarském, Ústeckém, Moravskoslezském kraji a Kraji Vysočina). Vyšší účast těchto dětí na předškolním vzdělávání může podpořit například dotované stravování či doprava. Cílená podpora dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí ve formě dotací na stravné však byla zaznamenána pouze ojediněle v 7 krajích, přičemž šlo o intervence buď ze strany zřizovatele, nebo neziskového sektoru. Ve třech navštívených školách bylo stravné dotováno dokonce všem dětem (jedna škola v Plzeňském kraji a dvě školy v Karlovarském kraji). Dotace na dopravu zaznamenána nebyla. V případě těchto forem podpory tedy jde spíše o individuální snahu zřizovatele či samotných zákonných zástupců (ti žádají o sociální příspěvek na školní stravování).

Z grafu č. 3 dále vyplývá, že ředitelé škol se v naprosté většině nedomnívají, že povinná předškolní docházka pětiletých dětí představuje zvýšenou zátěž pro školu (je ovšem třeba znovu připomenout, že zdaleka ne všechny pětileté děti, na něž legislativní úprava cílila, do předškolního vzdělávání nastoupily, neboť meziročně se počet dětí v posledním roce předškolního vzdělávání významněji nezvýšil). Téměř 80 % ředitelů se domnívá, že nástup nových dětí v posledním roce mateřské školy neznamenal významně vyšší zátěž pro vyučující, a téměř 90 % ředitelů nespatřuje vyšší zátěž ani na straně vedení školy. To, že zavedení posledního povinného roku předškolního vzdělávání ve většině navštívených škol neznamenovalo vyšší zátěž učitelů/učitelek, potvrzují také zjištění České školní inspekce na základě inspekční činnosti v navštívených školách.

Ze zjištění České školní inspekce v navštívených školách však vyplývá, že zvýšené nároky na školy byly zaznamenány specificky v souvislosti s administrativou, která byla spojena se sledováním pravidelné docházky dětí do MŠ, omlouváním jejich neúčasti a úpravou dokumentace (školní řády, ŠVP apod.). Kromě časových nároků s sebou tato změna přinesla také vyšší finanční nároky např. při obesílání zákonných zástupců. Současně vyšší nároky na ředitele škol přinesla organizace zápisů, kdy museli sledovat, zda se k zápisu dostavily všechny spádové děti, případně je dohledávat a kontaktovat jejich zákonné zástupce (pokud se spádové děti k zápisu nedostavily, museli danou situaci dále řešit s příslušnými orgány – viz výše), a organizace ověřování dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání. Školy mají také problémy s kontaktováním některých zákonných zástupců dětí, pro které je poslední rok předškolního vzdělávání povinný.

Z dalších zjištění vyplynulo, že zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání vedlo v některých školách ke zvýšené přípravě na povinnou školní docházku v základním vzdělávání. To se projevilo nejen vyšší mírou pozornosti zaměřené na dodržování správných pracovních návyků, samostatnost, dodržování pravidel a oblast rozvoje verbálních i neverbálních dovedností a nápravy řeči, ale také zvýšeným nákupem pracovních sešitů (placených zákonnými zástupci), zařazováním většího množství pracovních listů a plněním určitého počtu úkolů denně. Česká školní inspekce však poukázala na nedostatky v dodržování správných metodických postupů a vhodnost a přiměřenost vzhledem k vývojovým možnostem dětí.

V jednom kraji Česká školní inspekce zaznamenala situaci, kdy povinné předškolní vzdělávání mělo za následek pravidelnější docházku u dětí, které školu již v minulosti navštěvovaly – podle učitelů zákonní zástupci ve zvýšené míře akceptují svou povinnost účast dětí na předškolním vzdělávání zajistit.

4 Závěry

Ve školním roce 2017/2018 nedošlo k významnému zvýšení účasti pětiletých dětí na předškolním vzdělávání, nedošlo tedy k naplnění očekávaných předpokladů, ke kterým provedená legislativní úprava směřovala. Hlavním důvodem je vysoká účast pětiletých dětí již v roce předcházejícím, resp. dlouhodobá účast dětí ve věku pěti let na předškolním vzdělávání (dlouhodobě více než 90 %). Stejně tak účast dětí ve věku tří a čtyř let na předškolním vzdělávání je dlouhodobě velmi vysoká. V tomto ohledu patří Česká republika ve srovnání s členskými státy Evropské unie k zemím s nejvyšším podílem dětí v předškolním vzdělávání. Vzhledem k demografickému vývoji počet dětí v populačním ročníku pětiletých od roku 2013 postupně klesá a v souvislosti s tím dochází k poklesu absolutního počtu pětiletých dětí v mateřských školách, přesto se podíl pětiletých dětí z populačního ročníku, které do mateřské školy docházejí, v uplynulých letech zvyšoval. Z údajů MŠMT současně vyplývá, že část dětí se předškolního vzdělávání i nadále neúčastní, přestože byl poslední rok předškolního vzdělávání ukotven jako povinný. Pravděpodobným významným stimulem zvyšování účasti na předškolním vzdělávání byla již v minulosti adekvátnější kapacita sítě MŠ vzhledem k odchodu velmi silných populačních ročníků do základního vzdělávání, další vliv mohou mít okolnosti, které rodičům malých dětí napomáhají sladovat rodinný a pracovní život. U dětí, které se vzdělávání v posledním povinném ročníku nadále neúčastní (zejména děti se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu odlišného kulturního prostředí nebo jiných životních podmínek nebo děti pocházející z rodin, pro které je docházka dětí do MŠ obtížně realizovatelná vzhledem ke složité dopravní situaci), by zavedení povinného předškolního vzdělávání měla doprovázet další podpůrná opatření, např. dotování plné ceny školního stravování nebo zajištění dopravy tak, aby nové opatření nepředstavovalo další zátěž pro rodiny těchto dětí. Součástí péče o vyšší účast těchto dětí na vzdělávání by měla být také cílená práce s jejich rodiči, spočívající zejména ve vysvětlování přínosů předškolního vzdělávání. V oblastech, kde se vyskytuje vyšší podíl těchto dětí, by bylo vhodné posílit kapacity škol o speciálního pracovníka (například sociálního pedagoga), který by práci s rodiči zajišťoval. Pro takovou pozici by však bylo třeba zajistit odpovídající finance, které by byly školám za tímto účelem přiděleny.

Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání s sebou nepřineslo žádné výraznější změny ani v personální a organizační oblasti, ani ve výchovně-vzdělávací činnosti (zejména proto, že očekávaný podíl pětiletých dětí, na něž legislativní úprava cílila, do předškolního vzdělávání nenastoupil). Z organizačního hlediska je však do budoucna třeba pečlivě sledovat demografický vývoj a dbát na to, aby MŠ měly dostatečnou kapacitu (v posledních letech začaly počty narozených dětí oproti původní demografické prognóze opět stoupat).

Česká školní inspekce však poukazuje na zvýšený nárůst administrativy, který se pojí např. se sledováním docházky dětí, omlouváním nepřítomnosti dětí, individuálním vzděláváním a ověřováním dosahování očekávaných výsledků u dětí v režimu individuálního vzdělávání. Adaptační potíže nově přijímaných pětiletých dětí jsou srovnatelné s obtížemi ostatních dětí nastupujících do předškolního vzdělávání.

4.1 Pozitivní zjištění

- Zavedení povinného předškolního vzdělávání mělo pouze malé dopady na personální podmínky škol nebo na jejich organizaci. Jde však především o důsledek nízkého počtu nově přijatých dětí, na něž legislativní opatření cílilo.
- V celkovém pohledu se nevyskytují specifické problémy s adaptací u dětí, které do MŠ nově vstupují v pěti letech.

4.2 Negativní zjištění

- Do předškolního vzdělávání se nepodařilo zapojit všechny děti, pro které byl poslední školní rok povinný (zhruba 3 % dětí z populačního ročníku). Často jde právě o děti, pro něž by bylo předškolní vzdělávání nejvíce přínosné, protože pochází ze sociálně a ekonomicky znevýhodněného prostředí, které na jejich potřeby v oblasti vzdělávání nedokáže adekvátně reagovat.
- Pro část dětí není zajištěno stanovení spádové MŠ. Obce školám ve všech případech neposkytují seznam dětí, kterých se povinné vzdělávání týká. Není jednoznačně stanoven postup v případě, že zákonní zástupci nezapíší děti k povinné docházce do MŠ.
- Legislativa dostatečně neupřesňuje postup při ověřování dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání, a školy tak v případě formálního ověřování neposkytují potřebnou zpětnou vazbu pro zákonné zástupce. Výsledek ověřování nemá žádný konkrétní důsledek. Není proto zajištěna potřebná podpora dětí, pro které je předškolní vzdělávání vzhledem k méně podnětnému rodinnému prostředí vhodnou příležitostí pro zvýšení šancí na školní úspěch.
- Povinné předškolní vzdělávání znamenalo nárůst administrativy pro pracovníky škol (např. v oblasti organizace zápisů, sledování spádových dětí, sledování docházky, vymáhání pravidelné docházky, zdůvodnění absencí apod.).

4.3 Doporučení

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že původní záměr, kterým bylo zavedení legislativního opatření v podobě posledního roku předškolního vzdělávání jako povinného s cílem zajistit účast na předškolním vzdělávání u dětí, které se jej v minulosti neúčastnily, se ve sledovaném období nepodařilo naplnit. Česká školní inspekce zpracovala několik doporučení směřujících ke zvýšení efektivity dopadů této legislativní změny.

Doporučení pro MŠMT

- Vytvořit systém podpory a motivace rodičů, kteří dlouhodobě své děti do předškolního vzdělávání neposílají, a ani současným legislativním opatřením nedošlo v jejich postojích ke změně (např. bezplatné stravování a doprava, systematické vysvětlování přínosů předškolního vzdělávání pro budoucí vzdělávací úspěch dítěte). Zabývat se analyzováním skutečných příčin toho, proč děti do předškolního vzdělávání nenastoupily, a podle zjištění navrhnout a realizovat cílená opatření, a to i v rámci koordinovaného postupu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Agentura pro sociální začleňování, Ministerstvo spravedlnosti a orgány sociálně právní ochrany dětí).
- Zajistit mateřským školám srozumitelné postupy pro řešení záležitostí souvisejících s povinným posledním rokem předškolního vzdělávání (organizace zápisu dětí, spolupráce

se zřizovatelem, neúčast rodičů na zápisu dětí, způsoby omlouvání dětí, řešení absencí dětí nespolupracujících rodičů apod.).

- Upravit pravidla pro ověřování dosahování očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání vzhledem ke zjištěné vysoké variabilitě forem a způsobů ověřování mezi jednotlivými školami.
- Řešit povinnost MŠ zajistit kapacitu pro děti, které by v průběhu školního roku přešly z režimu individuálního vzdělávání na pravidelnou docházku do MŠ. Tato povinnost se v praxi jeví jako problematická při organizaci vzdělávání a dodržování nejvyššího povoleného počtu dětí v MŠ a ve třídách. Doporučení MŠMT podat neprodleně žádost o změnu kapacity školy v rejstříku škol a školských zařízení nemusí vždy řešit reálný problém nedostatečné kapacity školy. Podle zjištění České školní inspekce skutečně některé školy přijímají děti do režimu individuálního vzdělávání nad rámec svých kapacit.
- Zajistit kvalitní další vzdělávání pedagogů, zejména v oblasti formativního hodnocení, didaktických a metodických postupů vhodných pro děti s různými vzdělávacími potřebami i pro děti různého věku.

Doporučení pro zřizovatele

- Systematicky sledovat demografický vývoj s ohledem na aktuální nárůst nově narozených dětí.
- Podporovat školy, do jejichž spádové oblasti patří vyšší podíl dětí ze sociálně a kulturně odlišného prostředí – například zajištěním pozice sociálního pedagoga. Vyhodnocovat účinnost zavedených opatření, která mají vést ke kvalitnějšímu vzdělávání pro ohrožené skupiny dětí.
- Vytvářet předpoklady pro výměnu zkušeností mezi jednotlivými školami.

Doporučení pro školy

- Průběžně vyhodnocovat dopady vzdělávání na očekávané výstupy předškolního vzdělávání.
- Podporovat pedagogy MŠ, i v malých školách vytvářet příležitosti pro společné plánování a společnou reflexi vzdělávání, podporovat moderaci nad vzdělávacími výsledky dětí a spolupráci při návrzích opatření.